

13. ODBORNÝ SEMINÁŘ MERCATA LES V TŘEBÍČI

POTENCIÁL SMRKU V MĚNÍCÍCH SE KLIMATICKÝCH PODMÍNKÁCH ZMĚNY V LEGISLATIVĚ O PŘÍPRAVCÍCH V OCHRANĚ LESA AFRICKÝ MOR PRASAT Z JINÉHO POHLEDU

Oto Lasák

V pořadí již 13. odborné setkání lesníků v třebíčském hotelu Atom, pořádané 14. 2. 2018 společností MERCATA LES s.r.o. a jejími partnery, se tradičně zaměřilo na aktuální témata z našeho oboru. Nosným tématem byl potenciál smrku v měnících se klimatických podmínkách a africký mor prasat. Nechyběly ani novinky z oblasti legislativy chemických přípravků a jejich používání v ochraně lesa. Skutečně silná účast cca 130 lesníků ze všech koutů republiky potvrdila důležitost této akce.

POTENCIÁL PRODUKCE A PĚSTOVÁNÍ SMRKU V MĚNÍCÍCH SE KLIMATICKÝCH PODMÍNKÁCH

Celý blok byl prezentován třemi odborníky: vedoucím katedry pěstování lesů FLD ČZU Praha Vilémem Podrázským, zástupcem útvaru ekologie lesa VÚLHM Jíloviště-Strnady Vítem Šrámkem a vedoucím střediska LOS Bánská Štiavnica Andrejem Kuncou. Přednášky doplnil Ladislav Šimerda z Opočna.

Příspěvky se podrobně zabývaly historickým vývojem poškození smrkových porostů abiotickými činiteli (především suchem), rozsahem poškození porostů biotickými činiteli (kůrovci) a objemem kalamit v posledních několika letech, kdy se mluví o kalamitě tisíciletí. Přednášející zmínili řadu faktů, která se běžně neuvádějí a která by mohla pomoci v argumentaci, jak přistupovat ke smrku – zda je zcela odepсанou dřevinou, případně jestli existují možnosti, jak se vypořádat se současnou situací.

JE SMRK ODEPSANOU DŘEVINOU?

V. Podrázský upozornil na skutečnost, že to není poprvé, kdy je smrk jako cílová hospodářská dřevina odepisovaný. Připo-

mněl celou řadu pokusů před 30–40 lety, kdy měl být smrk nahrazen především imisně odolnějšími dřevinami. Problém imisí nahradila změna klimatu a je pravděpodobné, že budoucí podmínky vyloučí pěstování smrku na části našeho území.

Na druhou stranu V. Podrázský připomněl, že ke změnám klimatu již docházelo přirozeně v minulosti a smrk dokázal projít od preboreálu a boreálu všemi problémy a vypořádat se s nimi. Vždy to byla významná dřevina, která neopouštěla spektrum dřevinné skladby. Smrk má tedy v sobě historicky ověřený potenciál, aby se vyrovnal se změnami prostředí.

CO JE JINÉ NEŽ DŘÍVE?

Do přírodních procesů přibýly změny v požadavcích společnosti a politické tlaky. Poslední období je charakterizováno relativizací produkční funkce. Dřevo je nejvýznamnější obnovitelná surovina, přesto je veřejnost neustále přesvědčována o výhodnosti extenzivního hospodaření či opuštění od hospodaření vůbec. Obecně se tvrdí, že máme dřeva dost a že jej případně můžeme dovážet. Přitom dle odhadů v Evropě bude v příštích dvou deceniích chybět cca 100–200 mil. m³ dříví ročně.

Lesníci jsou vystaveni dvojímu tlaku: administrativnímu (ze strany státní správy) a tlaku tržního prostředí. Roste tlak

na certifikaci FSC, která je prosazována celostátně, i když ji lesníci vnímají jako duplicitní ke standardním předpisům a nařízením, tedy nesloužící k lepší správě. V budoucnosti lze očekávat, že tlak „zeleňých“ poroste. Mladým lidem se vnučuje názor, že lesy mají být blízké přírodě, že mají více vyhovovat přírodním podmínkám. Tedy že máme pěstovat lesy tak, aby svou druhovou skladbou odpovídaly přírodním podmínkám. Jenže tyto „vysněné podmínky“, odpovídají malé době ledové. My bychom ale měli naše lesy připravit spíše na dobu středověkého teplotního optima.

Lesníci nenamítají nic proti pestřejším lesům z hlediska druhové i prostorové skladby. Objevil se ale nový tlak zájmových skupin na tzv. „bezzásahové lesy“ (džungle). Dalším faktem je, že zájmové skupiny (ochrana přírody) odmítají spolupracovat, chtějí pouze rozhodovat. Na MZe je bohužel lesnictví vnímáno velmi okrajově a nelze tedy očekávat nějakou významnější pomoc. Tyto společenské tlaky budou bohužel pokračovat.

Z hlediska požadavků dřevozpracujícího průmyslu na produkci dříví lze očekávat snížení nabídky smrkových sortimentů. Podle ÚHÚL u nás v příštích dvou deceniích poklesne nabídka smrkových sortimentů o cca 1 mil. m³ a v dalších 20 letech o další 2 mil. m³. Poroste produkce i nabídka listnatých sortimentů. Problematické bude zalesnění velkoplošných holin.

Důležitá bude volba vhodné druhové skladby, využití pionýrských a přípravných dřevin. K nemalým problémům bude patřit zajištění dostatku vhodného sadebního materiálu s ohledem na využití vhodných ekotypů produkčních dřevin SM, JD, DG, MD ve směsích. Otázkou je, jakým způsobem budeme tvořit smíšené porosty – zda ve skupinách, nebo v řadové výsadbě. S velikostí holin souvisí i velmi problematická ochrana proti poškození zvěří a hlodavcům.

V. Šrámek upozornil na výsledky dlouhodobých projektů VÚLHM v oblasti výživy lesních porostů, ze který vyplývá, že se nově lesníci budou muset zabývat i výživou porostů na uvolněných plochách.

V BUDOUCNOSTI NÁS ČEKÁ ŘADA ÚKOLŮ

Hlavním úkolem bude zvyšování plasticity z hlediska věkové, prostorové a druhové struktury. Tvorba lesů musí být více spojená s přírodním vývojem.

Poroste význam pěstování smrku ve vhodných směsích. Větší důraz musíme klást na šlechtění dřevin a neopomíjet ani výběr vhodných introdukovaných dřevin jako jsou například sekvoje, douglasky a další dřeviny, které mohou zlepšit stabilitu evropských lesů. Zkušenosti ze soukromých majetků (L. Šimerda) s pěstováním douglasky jednoznačně ukazují, že douglaska má vysoký produkční potenciál. Ve 130 letech dosahuje dvojnásobku produkce ve srovnání s modřínem a dokonce čtyřnásobku produkce smrku. Otázkou je i pěstování lignikultur (nejen topolů a vrb). S tím souvisí úprava legislativy, která to v současné době omezuje nebo zakazuje.

V našich podmínkách měla vždy přednost produkce hmoty před její hodnotou. Tam, kde jsou lesy méně stabilní, bychom měli usilovat o zkrácení doby obměty. Rozsah kalamit v minulosti byl menší než dnes z důvodu velmi krátkého obměty (70–90 let).

Lze očekávat, že plocha smrkových monokultur poklesne. Dnes se již monokultury nezakládají. V současné době těžíme a zpracováváme dříví z období Rakousko-Uherska. Jaká bude kvalita našeho dříví za 30–40 let? V minulosti se nevyskytovaly škody zvěří, smrk se nepěstoval na zemědělských půdách, lze tedy očekávat, že v budoucnu bude kvalita horší než dnes.

Smrk je velice plastická dřevina. Velmi dobře snáší směsi s jinými dřevinami a přitom neztrácí na produkci. Možná málo pracujeme s výběrem vhodných proveniencí.

V oblasti šlechtění se dosud málo pracuje s populacemi nížinného smrku, které by mohly být odolnější vůči změnám, jež v chodu klimatických faktorů očekáváme. Objevují se první regionální odlišnosti – jinak se chová Karlovarsko a jinak severní Morava. Smrk na některých místech dokonce zlepšuje prostředí svým opadem, jde tedy o meliorační dřevinu.

Organizační problémy při řešení kalamity v oblasti severní Moravy

V krátké diskusi bylo poukázáno na různé přístupy a postupy vlastníků lesa v oblasti severní Moravy. V některých případech dokonce státní lesy ohrožovaly okolní vlastníky tím, že nestíhaly zpracovávat a odvážet kalamitní dříví. Na vině nebyl jen zákon o státních zakázkách, který rychlá řešení významně omezuje a kalamitní stavy nezohledňuje.

V dané oblasti chybí vytvoření HS v potencionálně labilních smrkových porostech se sníženým obměty, které by vedlo k nasčítání patřičného etátu. LČR zadávají ve veřejných zakázkách objem těžeb dopředu právě výpočtem z tohoto etátu. V Jablunkově se 30–40 let etát pohyboval okolo 76 tisíc m³ a najednou tam chyběl. LS byla rozdělena na dvě výrobní jednotky, což vedlo k tomu, že polovina zpracovaného dříví z května ležela ještě v srpnu na skládkách. Naplánované rozsáhlé těžby nemožňují zpracovat napadenou hmotu.

Další problémy se brzy objeví v rámci zajišťování reprodukčního materiálu. V oblastech Jablunkova, Bruntálu, Albrechtic a Šternberku nebude k dispozici ani sadební materiál, ani pracovní síly, které by provedly zalesnění ploch.

Ochrana proti škodám zvěří je nereálná. Určitým řešením je totální likvidace zvěře, což je ale v pronajatých honitbách nemyslitelné.

NÁVRHY ŘEŠENÍ SOUČASNÉHO STAVU V OBLASTI SEVERNÍ MORAVY

Úprava druhové skladby

- Doplnit nebo nahradit smrk jinými dřevinami (MD, DG), které vyhovují nastupujícím klimatickým podmínkám. Douglaska má potenciál doplnit smrk v ČR až na 150 000 ha, s odhadem produkce 300–650 tisíc m³/rok.

- Teprve druhou generaci smrku na severní Moravě nelze považovat za místní a vhodnou pro sběr osiva. Provenienční plochy populace smrku zde byly zakládá-

Ilustrační foto: Jan Příhoda

ny s ohledem na produkci. Je nutné se tak nově zaměřit na lokální populace smrků, které přežily, a s těmi pracovat při obnově lesa.

Využití přípravných dřevin jako dřevin hospodářských

- Větší využití břízy a osiky. Například ve Finsku se od šlechtění až po zpracování s břízou zachází jako s hospodářskou dřevinou na velmi vysoké úrovni, existují detailní informace o vhodnosti využití jednotlivých ekotypů, případně i klonů, pro různé stanovištní podmínky.

Produkční hnojení smrkových porostů

- Kompenzační hnojení po kyselém spadu je možné provádět v zapojených porostech, nejčastěji je využívána forma vápnění. Tyto aplikace by se měly odvíjet od stavu půd, jejich potřebnost ovšem není omezena pouze na imisní oblasti.

- Produkční hnojení v současné době prakticky není využíváno. Přitom ověřený produkční efekt je zvýšení hmoty o ca 2 m³/ha/rok s očekávaným přírůstem 260 tisíc m³, tj. 300–800 Kč/ha.

- Na uvolněných plochách bude v řadě případů nutné využívat přihnojení, zejména při zalesňování náročnějšími listnatými dřevinami. Hnojení je nutné provádět k sazenicím, lze využít kombinovaná hnojiva.

- U zapojených mladých porostů je pak v případě významnějších deficitů vhodné využívat foliální aplikace hnojiv (na list) z letadel obdobně jako v zemědělství. K dispozici jsou přípravky, které rostlina dokáže okamžitě využít.

Prodloužení obnovy

- Využití produkčního potenciálu SM porostů prodloužením obnovy a uplatnění

výběru ve stejnověkém lese. Zvýšení přírůstu lze očekávat až v desítkách procent.

■ Důraz na pěstování produkčních jehličnanů na části plochy (1–5 %) a cennějších listnáčů.

Omezením exportu využít lépe produkci českých lesů

■ Soustředit se na vyšší a lepší zpracování dřevní hmoty u nás. Snížit export surových kmenů a zaměřit se na export vlastních výrobků.

Opatření v ochraně lesa proti kůrovci

■ Na prvním místě je včasná likvidace. Dle zkušeností LOS na Slovensku (A. Kunca) je nejjednodušším postupem jarní položení lapáků, kontrola po šesti týdnech a odvezení z porostu (i bez kontroly), druhé lapáky pokládat v dubnu a po šesti týdnech je odvézt. Pomůže to porostu více než všechny moderní technologie. Pokud jsou lapáky odvezeny ve stádiu larvy a zlikvidovány, zlikviduje se 100 % brouků bez nákladů na nákup lapačů, instalaci, pozorování, odinstalování na podzim a další opravy.

■ Současná legislativa nutí pokládat lapáky i tam, kde v podstatě již není živý les. Aktualizace vyhlášky MZe č. 101/1996 Sb. předpokládá, že v kalamitní zóně se povinnost pokládání lapáků naopak sníží.

Informace pro lesní hospodáře

■ Vedle odborného tisku, odborné literatury a specializovaných webů (LOS, Silvium.cz, Kůrovce info) je důležité on-line poradenství LOS a pořádání praktických seminářů.

OCHRANA LESŮ V ROCE 2017 A PROGNÓZA V ROCE 2018

Petr Zahradník seznámil přítomné s výsledky projektu Kůrovce info a jeho dalším směřováním. Upozornil na skutečnost, že celý projekt je závislý na celé řadě lesníků (231 respondentů), kteří poskytují data z 595 odchyťových míst v 68 okresech. Sledování lýkožrouta smrkového bylo rozšířeno o lýkožrouta severského a l. leskleho a sledování chrousta na jižní Moravě a v Polabí. Na sedmi odchyťových místech bylo současně s odchytů prováděno sledování teploty.

V roce 2018 projekt využije automatického odesílání dat změřených teplot, a to

z většího počtu odchyťových míst, rovnoměrně rozmístěných na našem území. Přibudou další grafické výstupy jako mapy začátku rojení, sledování trendů odchytů mezi jednotlivými roky apod.

Následovala krátká prezentace vývoje gradace podkorního hmyzu na smrk v letech 1964–2017. Z analýzy vyplývá, že v osmi okresech máme 72 % veškerého evidovaného kalamitního kůrovce smrkového dříví, a přidáme-li dalších šest nejpostiženějších okresů na jihu naší republiky, od Vysočiny až po Český les, tak je to dokonce 82 % veškeré napadené hmoty. Sucho jednoznačně spustilo kůrovcovou kalamitu, ovšem i problémy při rychlosti zpracování, ať již objektivní, nebo subjektivní, nevedou k efektivnímu potlačení gradace.

NOVINKY V LEGISLATIVĚ

V loňském roce byl novelizován zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči, a to novelou č. 299/2017 Sb. Tato novela vstoupila v platnost k 1. 12. 2017. Jde již celkově o 19. novelu (nejvýznamnější byla novela č. 199/2012 Sb., která do naší legislativy implementovala doporučení z Evropské směrnice). Zjevnou snahou autorů bylo napravit některé nedostatky z minulých novel, upřesnit některé paragrafy a celkově snad i zjednodušit tento právní předpis. Dotčeny byly především oblasti používání přípravků na ochranu rostlin, důsledkem dále bylo zavedení nových registrů a změny v oblasti získávání osvědčení I. stupně pro nakládání s POR. Podrobnosti lze najít v článku publikovaném v tomto čísle LP v rubrice LOS informuje.

ZMĚNY V REGISTRU CHEMICKÝCH PŘÍPRAVKŮ

Účinná látka glyfosát získala výjimku na pět let. Účinná látka thiram byla prodloužena do 4/2019. Z nového Seznamu povolených přípravků 2018 vypadávají mimo jiné dva důležité přípravky: NIVUS (nesmí se vyrábět, distribuce do 4/2018, používání do 10/2018) a FURY 10 EW (používání do 12/2018). FURY je dále povolen pouze pro zemědělství, vypadáva z lesnictví. Nově lze v lesním hospodářství používat i přípravky schválené pro použití v ovocných školkách, avšak pouze ve školkách lesních a okrasných dřevin.

PROBLEMATIKA ČERNÉ ZVĚŘE SE ZAMĚŘENÍM NA AFRICKÝ MOR PRASAT

Tradičně velmi kvalitně a s lehkou nadsázkou prezentoval svůj pohled Petr Ziegrosser z Třeboně. V reakci na přechozí příspěvky konstatoval pohled normálního myslivce: „Čím větší těžby, tím větší holiny, tím více zvěře!“ V úvodní části se podrobně zabýval vývojem stavů černé zvěře v ČR od roku 1880 (788 kusů), přes roky 1980 (12 000 ks), 2000 (68 000 ks), až po rok 2014 (162 200 ks) a 2017 (250 000 ks). Současně upozornil na kraje, kde je černá zvěř nejvíce zastoupena (Středočeský, Jihočeský, Plzeňský – více než 20 tisíc kusů). Zajímavé je, že se AMP neobjevil právě tam, ale v místě, které má druhou nejmenší populaci v ČR. Následoval podrobný rozbor problematiky.

ZÁKLADNÍ INFORMACE O MORU

Klasický mor prasat (KMP) se projevuje úhynem selat a lončáků. Zbytek populace přežívá a vytváří protilátky. Africký mor prasat (AMP) se projevuje postupným nakažením celé populace černé zvěře. Nemoc se přenáší pouze přímým kontaktem. Blechy, vši, krev sající mouchy, komáři a klíšata u nás virus nepřenaší. Virus je odolný vůči vnějším faktorům, zůstává infekční více než rok v krevním séru a infekce schopný řadu měsíců ve zmrazeném či sušeném masu z nakažených zvířat.

ŠÍŘENÍ NÁKAZY

Virem se nakazila vždy nejdříve domácí prasata a následně divoká – nikde na světě se neprokázalo šíření AMP z divokých na domácí, protože přímý kontakt je velmi málo pravděpodobný.

Pokud jsou prasata pohromadě, virus se šíří rychle. Divoká prasata nakažená morem ztrácí migrační pud, proto černá zvěř nemůže být přenašečem na velké vzdálenosti.

Šíření AMP je vždy pomalé. Většina přenosů byla způsobena člověkem přes živočišné produkty – klobásy, maso, syrové maso.

Přenos je nezávislý na hustotě populace a neexistuje práh, kdy se vytratí. I když snížíme počty, AMP nezmizí. Po šesti letech bez AMP lze konstatovat, že jde o čistou oblast.

ZVÝŠENÁ RIZIKA PŘENOSU:

- Nejčastěji jde o vyhozené svačiny řidičů na parkovištích u dálnic.
- Jediná šance přenosu viru z divoké zvěře na domácí je přímý kontakt s domácím prasetem.
- Použití podestýlky, ve které se divoček před použitím ve stáji vyválel.
- Krmení zelenou hmotou a živočišnými zbytky.
- Výskyt potkanů.
- Vstup cizích osob do chovů prasat.

ŠÍŘENÍ AMP V ČESKÉ REPUBLICE

Dne 27. června 2017 se AMP objevil v nemocnici ve Zlíně. Z šetření jednoznačně vyplývá, že AMP do ČR zavlekl člověk. V nemocnici pracuje velké množství zdravotních sester z Ukrajiny – pravděpodobně stačila jedna vyhozená svačina s klobásou nebo salámem.

Bezprostředně po nálezů a návrhu řešení, často protikladných.

SPRÁVNÝ POSTUP K ZAMEZENÍ ŠÍŘENÍ AMP

Základem je odstřel selat a odchyt do klecí

Pokud se nezaměříme na selata a případně lončáky, přírůstek bude obrovský. I kdybychom vystříleli všechny bachyně, počet černé v následujícím roce nepoklesne. V lončáčích převažují bachyně.

Nikdy nesmíme zastřelit vedoucí bachyni

Musíme rozlišovat vodící a vedoucí bachyni. Za vodící chodí selata – lze ji střít, když selata nemají pruhu. Vedoucí bachyně v tlupě je ta nejzkušenější – pokud ji zastřelíme, narušíme sociální hierarchii v tlupě. Díky vedoucí bachyni nedochází k přesunům na delší vzdálenosti. Nestřílíme plně bachyně.

Zintenzivníme lovy v lese

Lovy v lese jsou v současnosti nedostatečné. Názory, že způsob zemědělského hospodaření je jedním z hlavních faktorů nárůstu stavů černé zvěře (JANOTA), není pravdivý. Zvěř v dubnu až září zaleze do řepky, následně do kukuřice. Během září a října se přesouvá do lesa. Pokud chceme efektivně snižovat stavy, musíme ji lovit v lese. Výjimkou lov je při dosekávání u kombajnu.

Nájemce honitby určuje odstřel

Pronájem honiteb státních lesů nejbohatším zájemcům vede k faktu, že nájemce určuje, co se bude a nebude střít. S ohledem na návratnost investic potřebují mít v honitbě dostatek zvěře. Bohatší nájemci neprováděním lovu vytvářejí komory zvěře (klidové zóny pro zvěř).

Zastavíme příkrmování zvěře

V semenném roce dubu a buku populace roste. V neúrodných letech myslivci zvěř překrmují a to je chyba. Nesmíme krmit, ale pouze vnařit. Stačí hrstička kukuřice pod kámen, tak, aby se k jadernému krmivu nedostala ostatní spárkatá zvěř.

Snížíme povolené dávky při vnaření

Státní veterinární správa v těsné spolupráci s ČMMJ vydává nelogická rozhodnutí. Původně existovalo pravidlo 1 vnadiště s 10 kg / 100 ha. SVS vydala nařízení (10/2017) na 20 kg / 50 ha, tj. v přepočtu 40 kg / 100 ha. Lochmann doporučuje v oboře (!) 1 kg jádra / 1 kus. Přepočteme-li opět nařízení, tak SVS nařizuje a povoluje krmit 400 ks černé na 1 000 ha honitby.

Pravidla by měla platit bez výjimek pro všechny

Nový ministr zemědělství Jiří Mílek vydal doporučení likvidovat domácí chovy prasat, nevstupovat do zamořených oblastí a snížit populaci na 5–10 ks / 1 000 ha. Z dosavadních zkušeností vyplývá, že hustota černé zvěře nemá na šíření nákazy vliv. Např. V Rusku je 1 ks / 1000 ha, a přesto nemoc postupuje dál.

SVS se brání likvidaci chovů argumentem, že by došlo k zásadnímu zdražení vepřového. Paradoxně Český klub majitelů prasátek chovaných v domácnostech o.s. získal výjimku, miniprasátka pouze nesmí do lesa a na procházky a po návštěvě prasátek je majitel povinen se převlékat.

Zaměříme se na lidský faktor

Podle časopisu Svět myslivosti se virus může objevit kdekoli v ČR. Velmi těžko se přenese prasetem, ale velmi snadno člověkem. AMP se šíří velmi pomalu – max. 20–40 km za rok. Přenos mezi prasaty je možný pouze přímým kontaktem. Tlupa se nepromoří rychle, proto jsou zprvu nalezeny jen jednotlivé kusy. Hlavním faktorem přenosu AMP je tedy lidský faktor a jeho odpad – nedostatečně tepelně zpracované masné výrobky (klobásy, živočišné zbytky).

Ilustrační foto: Jaroslav Vogelntanz

ky). Je potřeba zakázat převoz infikovaných zvířat.

Přísná opatření v zónách

Opatření jsou účinná jen v infikovaných zónách. Zkušenosti ukazují, že 80 % uhynulých a 10 % zastřelených prasat má AMP. Tam, kde je okroužená zóna, by se lovit nemělo. V infikované zóně je potřeba co nejrychleji dohledat uhynulá prasata a bezpečně je odstranit (Polsko nasadilo armádu). Snížení hustoty populací černé zvěře není jedinou metodou řešení problému. Nižší hustota pouze zajistí méně kontaktů.

Zamysleme se, zda AMP neslouží i jako politikum k dosahování jiných cílů

Likvidují se prasečáky – nikdo naše vepřové nechce. K nám se částečně nelegálně dováží vepřové maso, které neprochází veterinární prohlídkou. V Německu chtějí snížit stavy černé o 70 %. Povolují se chytáky, noční vidění a tlumiče. Myslivci se oprávněně bouří. Nejsme vojáci, abychom bojovali na frontě. Nechceme nahánky, nechceme noční vidění, ale maso bez stresu a myslivecky hospodařit a lovit normálně. Lepší cestou jsou informační letáky a kontroly na hranicích se zákazem převážení tepelně nezpracovaných masných výrobků. Vyhodnocujeme správnost opatření v ostatních zemích – například Velká Británie zakázala krmit prasata živočišnými zbytky.

Oto Lasák